

Hermán M. János*
Zwolle

Hatvan éve alakult a Nyugat-európai Magyar Református Lelkigondozói Szolgálat¹ (1957–2017)

A NYMRLSZ megalakulásának pontos ideje 1957. június 27. A kiváltó okok közé elsősorban az tartozott, hogy egy új helyzetben, az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc megtorlása miatt menekült magyaroknak a pásztorlását meg kellett oldani, továbbá, hogy a megváltozott körülmények között szükségesnek mutatkozott az EMRE, illetve a SZEMRE átnevezése, illetve újjászervezése.

Harsányi András szerint a németországi lelkigondozói szolgálat vezetői más európai református lelkészek és presbiterek társaságában 1951 júniusában elhatározták a Szórványban (Szétszórtságban)² Élő Magyar Református Egyház (SZEMRE) megalakítását.³ Ezt az elhatározást kétéves előkészület után 1953 júliusában valósították meg Detroitban. A SZEMRE alapítói között ott volt Nagy Sándor lelkész is, és úgy tudjuk, hogy Lindenbergen az ő javaslatára alakult meg a SZEMRE.⁴ Ennek első konzisztóriumai titkára dr. Soós Géza volt, aki kezdetől

* Dr. Hermán M. János 1948. szept. 7-én született Kolozsváron, teológiai tanulmányait Kolozsváron, Nagyszébenben, Bukarestben, Amszterdamban, Leidenben és Budapesten folytatta, ahol 1992-ben teológiai doktorátust szerzett. Disszertációjának a témája: Johannes a Lasco élete és munkássága 1499–1560. Szakterülete a protestáns egyháztörténet, ezen belül pedig a moldvai reformáció, a lengyel–magyar és a holland–magyar kapcsolatok eredményeinek az értékelése. Újabbban a huszadik század hitvallóinak a történetét és a magyar emigráció egyházi életét kutatja. Nyugdíjas lelkipásztorként Hollandiában él, elérhetősége: jhermanm@gmail.com

¹ A NYMRLSZ kolozsvári tanácskozására írt előadás 1994 szeptemberében, a Nyugat-európai Magyar Református Lelkigondozói Szolgálat történetéről. A szolgálat 1957-es megalakulása előtti meghatározó események összefoglalása. Negyedik fejezet, szerkesztett változat. Elhangzott 2017. május 4-én Kolozsváron.

² Az 1951-es keltezésű pecséten angolul ez áll: Hungarian (Presbyterian) Church in Diaspora. Körülötte magyarul: Szétszórtságban Élő Magyar Református Egyház.

³ Harsányi András: Magyar református egyházi munka Európában. In: *Bethlen Naptár*. 1958, 104.

⁴ Nagy Sándor: *A regáti magyarság*. Sajtó alá rendezte Nagy Csaba. Kolozsvár–Sopron, 2000, 298.

fogva lelki motorja volt a frissen alakult szervezetnek, de ezután röviddel tragikusan elhunyt.⁵

A SZEMRE nevét az 1 Péter 1,1 értelmezéséből vezették le: *Szétszórtságban élő jövevények*.⁶ A SZEMRE szervezeti szabályrendeletét Harsányi, Soós és Nagy Sándor „köre” fogalmazta meg, a csatlakozásra felhívó leveleket és a bejelentkezési űrlapokat is ők küldték ki, és ők dolgozták fel. Első lelkeszi elnökük Harsányi volt, első titkáruk pedig Soós Géza. A SZEMRE születésének a történetéhez tartozik, hogy mielőtt Soós Géza 1952 márciusában elindult volna Amerikába, előtte még a Genf melletti Presingé-ben találkozott a jeles magyar egyházszervezőkkel, akik európai küldötteként éppen ott gyülekeztek, ahol Nagy Sándor képviselte a németországiakat. „Konzisztórium” néven megalakították az európai osztályt, és annak ügyvezetőjévé Varga Sándort választották meg.⁷ Forrásértéke miatt idézzük azt a Lindenbergen keltezett dokumentumot,

⁵ Soós Géza 1912. október 13-án született. 1953. szeptember 5-én autószerencsétlenség következtében halt meg a Pittsburghbe vezető úton. Útitársa volt Koszorús Ferenc. Soós Géza vezette az autót, sűrű köd volt és nagy vihar támadt. Soós Géza sírja Ligonierben van. Soós Géza 1950-ben az emigrációban az UMU-t (Új Magyar Utat) indítja újra. Első száma 1950 januárjában jelent meg. Az *Evangeliumi Világszolgálathoz* hasonló, de részben más célokat kitűző sajtótermék. Világnézeti irányítást kívánt nyújtani. A régi lapot Soós Géza így jellemezte: „A Magyar Út 1932-től a magyar protestáns értelmiség havilapja, szellemi szócsöve volt, a román–magyar barátkozás első úttörője. Állandóan igyekezett a szomszédos népekkel való kulturális kapcsolatokat elmélyíteni. A 40-es évek elején elhagyta a protestáns vonatkozásokat és egészen nemzeti irányba fordult.” A Soós Géza által újraindított lap szervező bizottságát Magyar Szellemi Munkaközösség néven ismerték. Ebben minden nemzeti és nemzetközi problémát az Evangélium szemszögéből igyekeztek megvilágítani. A Magyar Szellemi Munkaközösség megalakulását bejelentő nyilatkozat 1949 decemberében kelt. (Lásd. Új Magyar Út, 5. évf., 9–10. szám, 328.). Fennmaradt egy fénykép is, amelyen Soós Géza ügyvezető, Wass Albert elnök és Bakó Elemér szerkesztő látható, készült a Magyar Szellemi Munkaközösség 1950. június 9–11. közötti értekezletén Prienben. Dobos Károly lelkész emlékezése: „Ha Gézára gondolok, az jut eszembe, hogy az Ótestamentumban mielőtt Illés próféta elragadtartott, Istentől kijelölt utódja, Elizeus azt kérte tőle, hogy kaphassa az Illésben lévő lelket kettős mértékben, s ez meg is történt. Gézában Töltéssy Zoltán folytatódott, Töltéssy Zoltán tüzes lelke. Jobban mondva kettős mértékben Isten Szent Lelke.” Soós Gézáné Tüdös Ilona: *Mint a Jézus Krisztus jó vitéze. Emlékezés Soós Gézára*. Budapest 1989, 99.

⁶ Soós Géza az Inter Church Aid and Refugee Service müncheni kirendeltségében a protestáns alosztály vezetője volt. Varga Sándor nyugalmazott londoni lelképásztor Hermán M. Jánoshoz intézett, 1994. május 23-án kelt, szíves levélbeli közléséből.

⁷ Olyan iratokkal is találkoztam, ahol a „Konzisztórium” helyett „Kollégium” áll. Ennek a kérdésnek, de főképpen a SZEMRE célkitűzésének a felelevenítésére e helyen is közöljük a nevezetes „deklaráció” lelőhelyét a világhálón:

amelyben az EMRE megalakításáról döntenek. A dokumentum fejlécén – valószínűleg a jegyzőkönyvi másolat készültekor – már odaírták figyelmeztetésnek az NB-t, hogy: *az egyház neve időközben Szétszórtságban élő Magyar Reformátusok Egyháza névre változott.*

A Magyarországi Református Egyház Istentől rendelt feladata idegenbe szakadt híveink gondozása mindenütt, ahol azt a körülmények szükségessé teszik és a nemzetközi viszonyok megengedik [...] – így rendelkezik a Magyarországi Református Egyház 1933. évi III. t. c. 9. paragrafusa. A törvény 10. paragrafusa pedig a világ evangéliumi egyházainak külmisziói munkájában való részvételi kötelességéről szól. – Az 1933. évi I. t. c. 154. paragrafusának i. pontja ezt a munkát az egyetemes konvent hatáskörébe utalja.

Az egyetemes konvent immár hosszú évek óta nem tudja teljesíteni eme törvényes kötelességét, és még 1948 tavaszán, az Egyházak Világtanácsának kiküldetésében otthon járó Dienes Barna teológiai professzor előtt az akkori konventi elnökség kifejezte, hogy ezt a gondoskodást belátható időn belül nem láthatja el.

„Ugyanakkor a világban szétszórt magyar református hívek lelkigondozása napról napra parancsolóbb szükségként jelentkezik. Számos hívünk szétszórva, minden lelkigondozás nélkül, még keservebben vészeli át a hontalanság, illetve az új otthonalapítás nehézségeit. Az egyház szolgálatára kész fiatal lelkipásztorok és teológusok pedig éppen a szétszakadozottság és egymásról való nem tudás következtében missziói munka és életlehetőség nélkül maradnak. Idegenbe szakadt magyar reformátusságunknak számos esetben némán kell el-tűrnie a legkülönfélébb hátrányokat és támadásokat.

Mindezen indokok alapján Jézus Krisztus szeretetétől, szétszórt híveinkért való aggodástól és felelősségtudattól szorongattatva szükségesnek tartjuk idegenbe szakadt híveink fokozott és intézményes gondozása érdekében, Isten parancsának engedelmeskedve, az Emigrációs Magyar Református Egyház (EMRE) életre hívását, s ennek intézőszerveként a Konzisztórium megalakítását. A szervezeti szabályokat elfogadjuk, és azok értelmében a Konzisztórium tagjait minél előbb kijelöljük.

Isten Szent Lelkét hívjuk segítségül, hogy alázatos és engedelmes gyermekeként szolgálhassunk neki és árva nyájunknak. Kelt Lindenbergen, 1951. június 9-én.”

A dokumentumot kézjegyükkel a következő személyek láttál el:

Szakáts István dr. s.k.	Dr. Polonkay Tivadar s.k.
Dr. Csorba János s.k.	Dr. Tatár Géza s.k.
Stiber István s.k.	Nagy Sándor s.k.
Horváth Jenő s.k.	Koppány János s.k.
valamint 36 lelkész és presbiter.	

A szervezeti szabály 13-ik paragrafusában az áll, hogy:

„[...] az EMRE addig működik, míg a Magyarországi Református Egyház teljes cselekvési szabadságát vissza nem nyeri és gondoskodását a nyugati világba szakadt magyar református hívekre szabadon ismét ki nem terjesztheti.

Megállapíthatjuk, hogy óriási terhet és felelősséget hordoztak a menekült gyülekezeteink előljárói, akik az evangéliumi igazság és az egyházjog feszültségében keresték a gyakorlati megoldást.

Valódi céljuk az volt, mondja Harsányi, hogy azokat a gyülekezeteket és missziói csoportokat, amelyek nem tagozódtak még be valamely egyháztestbe, mint Észak-Amerikában vagy Kanadában, az egész világra kiterjedő egyházi keretbe kellene összefogni, és ezért döntöttek a SZEMRE létrehozása mellett. (A SZEMRE Európában először Bázelen tartott ülést 1954 júniusában, a bázeli misszió székházában. Második és utolsó ülésüket: 1957. június végén tartották Genfben. Varga Sándor volt londoni lelkész elmondása szerint levélben tartották a kapcsolatot, és intézték a közös ügyeket.)

A hivatalos megalakulás kezdetén Soós Géza 1953 nyarán, július 7-én Detroitba utazott, ahol a SZEMRE az első rendes amerikai gyűlését tartotta. Ez a gyűlés igen fontos munkát végzett. Kimondta a Szabad Magyar Reformátusok Világszövetsége megalakulását, amely egybefoglalta az Egyesült Államokban és Kanadában élő összes magyar református egyházat, azonkívül a SZEMRE tag-egyházait. Soós Gézáné Tüdős Ilona az ausztriai Jöjjetek 1953. évi szeptemberi számából idézi a detroiti gyűlésnek a lényegét:

„A két év óta fennálló szórványegyház tagjai közé számlálja a Németországban és Ausztriában megszakítás nélkül működő Lelkigondozói Szolgálat gyülekezeteit, az Angliában, Hollandiában, Svájcban, Dél-Amerikában és Ausztráliában csatlakozott egyházakat, valamint a világ 44 országában elszórtan élő, és a Magyar Református Evangéliumi Világszolgálat útján gondozott híveket. A SZEMRE azt vallja, hogy ha el tudjuk érni azt, hogy a szétszóródott magyar reformátusok letelepedési helyükön hű egyháztagokká váljanak, de

ugyanakkor megőrizték magyarságtudatukat – akkor Krisztus parancsa szerint járunk el.”⁸

Az 1954-es bázeli ülésén körvonalazódott teljesen a SZEMRE hivatása és európai struktúrája. A hitelesség kedvéért a sajtóban közölt híradást idézzük ennek az óriási jelentőséggel bíró alapító és szervező „zsinatnak” a végzéséről. Az 1954/6–7. számú, Bregenzben nyomtatott Jöjjetek és Harangszó közös számának címdalán közölték a beszámolót ilyen címmel: *A SZ. E. M. R. E Konzisztórium alakuló ülése Baselben*. A nagybetűs kiemelést megtartottuk, a közleménynek ez a teljes szövege:

„Bázelben tartotta június 15-től június 17-ig a szórványban élő magyar ref. egyház kollégiumi, illetve konzisztórium-i ülését. Minden európai országból, ahol már van SZEMRE gyülekezet, illetve alakulóban vannak, jelent meg képviselő. Az amerikai és tengerentúli testvéreket dr. Harsányi András ref. lelkész, a SZEMRE konzisztóriumának lelkészelnöke képviselte. Ugyancsak képviseltette magát a franciaországi-belgiumi magyar ref. egyház is.

A kollégiumnak Konzisztórium-má történt átalakulása után a plenáris ülés az elmúlt évben elhunyt dr. Soós Gézáról emlékezett meg.

A konzisztórium a hollandiai lelkész⁹ jelentése nyomán köszönettel értesült a különböző németalföldi egyházak vezető személyiségeiből megalakult „Comité voor Hongaarse Lectuur” (magyar kiadványokat támogató bizottság) munkásságáról, mely bizottság a közelmúltban gondoskodott arról, hogy a Heidelbergi Káté tizennégyezer példányban megjelenhessék. A konzisztórium tárgyalta egy magyar református énekeskönyvnek a megjelentetését a fent említett hollandiai bizottság segítségével.

Ugyancsak szóba került más kiadványok esetleges megjelentetése is. Természetesen ez attól függ, hogy a magyar sajtó támogatására megalakult hollandiai bizottság anyagi lehetőségei azt mennyire engedik meg.

A konzisztórium érdemben elfogadta a hollandiai ref. lelkésznek azt a javaslatát is, hogy a SZEMRE gyülekezetek életéről és munkásságáról évenként egy vagy két angol és német nyelvű beszámoló adassék ki. A külföldi és magyar egyházi sajtó figyelésével a különböző országokban élő teológus atyánkfiai bíznak meg.”

A SZEMRE szervezetében is jelentős változás történt az európai kollégium megszűntével. A református világszövetség (Presbyterian World Alliance) mintájára a SZEMRE is két részre: illetve két osztályra, európaira és tengerentúli

⁸ Soós Gézáné Tüdős Ilona: *i. m.* 89.

⁹ Nem írták ki a nevét, de minden bizonnyal Tüski Istvánról van szó, aki az énekeskönyvet is megjelentette!

oszlík. Az európai titkárság ügyeinek vezetésével dr. Kupa László lelkész mint a SZEMRE genfi megbízottja elnöki jogkörrel bízott meg, nt. Varga Sándor angliai lelkész pedig a titkári teendőkkel bízta meg.

Az egyes országokban élő gyülekezetek működéséről szóló lelkészi jelentéseket a konzisztórium örömmel vette tudomásul. Angliában már megalakult az önálló presbitérium, Németországban és Svájcban alakulóban van. Ezzel kapcsolatban elhatározta az ülés, hogy a SZEMRE-gyülekezetek lelkészei a jövőben gondoskodnak arról, hogy gyülekezetük életének legfontosabb eseményeiről a Jöjjetekbe rendszeres beszámolókat küldenek. Nagy megnyugvással vette a konzisztórium tudomásul, hogy a Szabad Magyar Reformátusok Világszövetsége megalakulásával immár a SZEMRE is mint e szövetség tagja, nagyobb súllyal folytathatja a gyülekezetek lelki és fizikai szükségéeként megkezdett munkáját. A szabad magyar reformátusok összetartásának bázeli bensőséges megnyilatkozásáért és a krisztusi szeretet diadaláért mondott ima után a SZEMRE konzisztóriumának második európai konferenciáját dr. Harsányi András lelkészelnök ígéhirdetése zárta be.¹⁰

A SZEMRE történetéről és újabb útkeresésről, az egyházszerkezeti hatékonyság felismeréséről később ezt írja Harsányi András:

„A SZEMRE-nek nem volt anyagi alapja, s így egységes egyházi munka irányítása lehetetlen. Helyébe az illetékesek, a gyülekezet, illetve a világon szétszórt magyarok olyan társulását kell állítani, amely szabadon hagyja azoknak a helyi egyházi keretekbe való bekapcsolódását, de egyúttal megőrzi a nyugati világ magyar reformátusainak lelki szövetségét.”¹¹

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc világtörténeti hatását követően a nyugat-európai magyar reformátusok egyes képviselői 1957. június végén Genfben gyűlést tartottak, ahol a SZEMRE feloszlatta önmagát. Helyette megalapították a Nyugat-európai Magyar Református Lelkigondozói Szolgálatot. Ennek irányítására Központi Tanács alakult. Lelkeszi elnöke Varga Sándor londoni lelkipásztor lett, világi elnöke a Münchenben élő Kibédi Varga Sándor egyetemi tanár, főtitkára az Utrechttben élő Tüski István,¹² titkára Segesváry

¹⁰ <http://www.epa.hu/00900/00935/00046/pdf/00046.pdf> (Megnyitva: 2016. december 19.)

¹¹ Harsányi András: *i. m.* 105.

¹² Hollandiából már 1951 óta a SZEMRE tagjai voltak: Göndöcz Kálmán, Komjáthy Aladár, Tüski István, Tóth Miklós és Záborszky János. Lásd a Münchenben 1951. szeptember 1-jén kelt levél hasonmását a világhálón: http://nyemrlsz.newlights.info/images/tortenelmi_hatter/1951-09-01_SzemRE.pdf (Megnyitva: 2016. december 19.) Göndöcz Kálmán 1948-ban iratkozott be az utrechti teológiára, az ötvenes évek elején Németországban a Szabad Európa Rádióban

Viktor. Jelentős eredmény, hogy 1957. június 27-én jóváhagyták a szervezeti szabályzatot.¹³

A meglévő lelkészi munka ellátásán kívül az egyik cél az volt: minden nagyobb magyar központban református gyülekezeti otthont kell felállítani, továbbá, hogy az Olaszországban rekedt ezer magyar református lelkigondozásához lelkészt találjanak. Továbbá meg szeretnék volna oldani a Skandináviába került kétezer magyar református lelkigondozását is. Ezen a találkozón Kibédi Varga Sándor professzor előadást is tartott.¹⁴ Valószínű, ez volt a bevezető előadás (június 25.), amelyből most idézünk:

református istentiszteleteket tartott Jádi András néven, azután Windsorban (Ontario-Kanada) Borbás Antal lelkész utóda lett, később Calgary magyar gyülekezetének a lelkipásztora. Lásd Kozma Ferenc: Mozaikok a II Református Világtalálkozóról. In: *Új Dunántúli Napló*, 1991. június 29. 11. Záborszky János Andor István 1894-ben született Budapesten, 1925–1927 között utrecht-i ösztöndíjas (Stipendium Bernardinum) volt, segített a Sebestyén Jenő által kiadott „*Hongaarsche Heraut*” szerkesztésében, hazatérése után budapesti gyülekezetekben szolgált, Hollandiában házasodott meg. Paks lelkipásztora volt, 1949-ben a családjával együtt elmenekült, a hollandiai Gereformeerde Kerken lelkipásztoraként Sneek városában kezdte a szolgálatát segédlelkészként, 1950 júniusában. Azután Bellingwolde lelkésze 1955. november 30-ig, amikor nyugdíjazták. A Gereformeerde Kerk megbízásából a magyarok között is végez lelkigondozói szolgálatot. Emlékezetesek voltak az NCRV, a holland református rádió hilversumi adásainak a hétfő esti magyar bibliamagyarázatai. De Bilt helységben hunyt el 78 éves korában 1972. január 21-én. In: www.digibron.nl/search/detail/012ea78f8160b0f64bc26c0b/ds-j-a-i. (Megnyitva: 2016. december 19-én.) Fennmaradt, hogy 1961 júniusában még előadást tartott az Amszterdami Magyar Református Bibliakör és Ifjúsági Kör júniusi konferenciáján. Lásd: a hollandiai Jöjjetek 1961-es szept.–okt. számát, (14. évf. 5. szám) 5. <http://epa.oszk.hu/00900/00935/00079/pdf/00079.pdf> (Megnyitva: 2016. december 19.) Komjáthy Aladár (Ózdon született 1931. február 24-én, Pittsburghben halt meg 1998. február 6-án) református lelkész, teológus, számos könyv szerzője. Kampeni ösztöndíjas volt, ott tartózkodik 1953-ban is, ahol a dr. Harsányi András által Amerikában szerkesztett „Jöjjetek, a Harangszó csatlakozásával a Szórványban Élő Magyar Református Egyház Lapja”-nak a hollandiai terjesztését is végzi. In: <http://www.epa.hu/00900/00935/00039/pdf/00039.pdf> (Megnyitva: 2016. december 19.) Tüski István Lajos Budapesten született 1924. június 2-án, Utrechtben halt meg 2010. július 27-én. 1947-től kezdődő hollandiai szolgálatával kapcsolatosan lásd: <http://www.parokia.hu/v/elhunyt-tuski-istvan/> (Megnyitva: 2016. december 19.) Dr. Tóth Miklós jogász és teológus, 1925. augusztus 6-án született Szekszárdon, teológiai tanulmányait Budapesten végezte, 1949 után Hollandiában él, ahol jelenleg magyar istentiszteleteket tart Hágában évente pár alkalommal. Közegyházi tisztségeire és munkásságára nézve lásd: *Magyar reformátusok a nagyvilágban*, szerk. dr. Erdélyi Géza, Budapest 2011, 76.

¹³ Módosították 1960-ban Utrechtben, majd 1972-ben Ansbachben.

¹⁴ Kibédi Varga Sándor előadása nincs rögzítve, sem említve a jegyzőkönyvben. A kiadott előadás 16. lapján ez áll: „25. Juni in Genf auf der Konferenz der ungarischen Reformierten West-Europas” Az előadás címe: Wesen und Schicksalsfragen des Emigrantentums. Prof. Dr.

„Abban az 1945 utáni általános összeomlásban, amelyben az emigráns számára megszűntek a korábbi életének összes társadalmi és állami hatalmai, csak egy fény maradt meg, amely változatlan erővel világított a sötétségben, és amely vigasztalást ajánlkozott a megrázkódtatott és kételkedő lelkeknek. Ez volt az Egyház fénye.”

A Bethlen Naptár¹⁵ értesít arról, hogy 1965. július 28–29. napjain Antwerpenben tanácsulést tartottak a NYMRLSZ jelen lévő tagjai. Nem éltek a választójogukkal, hanem új tisztikart jelöltek ki: lelkészi elnöknek dr. Krüszely Józsefet, világi elnöknek dr. Szekeres Attilát,¹⁶ főtitkárnak dr. Juhász Pál müncheni gondnokot, ifjúsági missziói lelkésznek Pándy Andrászt Brüsszelből, pénztárosnak Lemesi József lelkészt Bázalból, Hollandiából sajtókiadványok adminisztratív kezelésére Tüski István lelkészt, jogi tanácsosnak pedig dr. Tóth Miklóst jelölték.

A Lelkigondozói Szolgálat történetének hatvan éves áttekintéséhez a továbbiakban országonkénti, részletes összefoglalóra lenne szükség. Híveink mellett erre igényt tart a magyar protestáns egyháztörténeti kutatás is. A misszió egyetemes történetének az írásba foglalása kötelességünk,¹⁷ bár időhiány miatt ez sokszor

Alexander Varga von Kibéd. In: *Magyar Szakemberek Írásai*, 46. *Új reneszánsz – Amerikai Magyar Kiadó, Köln 1958.* Egy mondatát idézzük: „In dem allgemeinen Zusammenbruch in dem sich der Emigrant nach dem zweiten Weltkrieg 1945 befand, wo alle staatliche und gesellschaftlichen Mächte seines früheren Lebens verschwanden, ist nur ein Licht geblieben, das in der Dunkelheit mit unveränderlicher Kraft leuchtete und den erschütterten und verzweifelten Seelen Trost spendete. Es war das Licht der Kirche.”

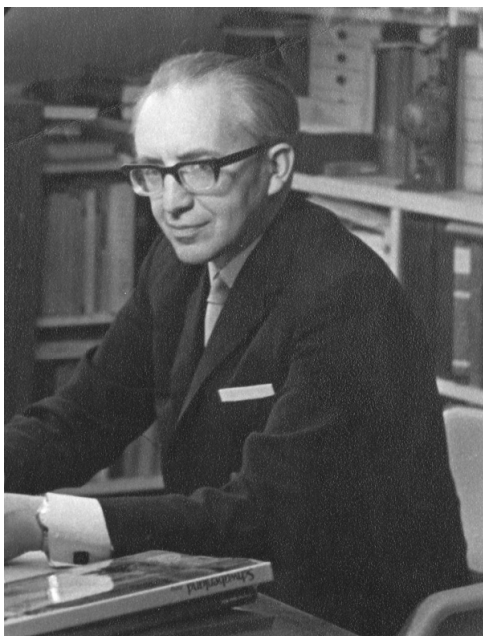
¹⁵ Bethlen Naptár 1966, 105–106.

¹⁶ Szekeres Attila 1923. április 13-án született Sarkadon, 50 éves korában hunyt el 1974. március 12-én Debrecenben. 1948-ban érkezett Hollandiába, Utrechtben doktorált 1952. február 7-én, 1954-től Brüsszelben tanított a Protestáns Teológiai Fakultáson, 1970-ben dékánná választották.

¹⁷ A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet 2017. május 4-én 28 előadó részvételével egyháztörténeti konferenciát szervezett dr. Kolumbán Vilmos József professzor vezetésével. Csupán ekkor, A reformáció öröksége című konferencián szereztünk tudomást dr. Andreas Glatz testvérünk szíves értesítése nyomán arról, hogy Kanadában nemrég jelent meg dr. Dreisziger Nándor történész 504 oldalas kitévő műve: *Church and Society in Hungary and in the Hungarian Diaspora*. University of Toronto Press, 2016. Tartalomjegyzéke: Hungarians and Hungary through the Ages; Hungarians and Christianity to the Early Sixteenth Century From Reformation to Counter Reformation; The Churches in an Independent Hungary 1918–1944; The Churches under Nazi and Soviet Rule 1944–1989; The Churches of Minority Hungarians in Romania 1918–1990; The Churches of the Hungarian Minorities in Serbia Slovakia and Ukraine; The Religious Life of Hungarian Émigré Communities in Western Europe; The Churches of Hungarian Immigrants in the United States 1850–2000; The Churches of Hungarian

elmarad, vagy háttérbe szorítják. A még élő tanúk száma pedig évente gyérül, tehát sürget az idő.

Varga Sándor lelkésznek,¹⁸ 1992 óta a NYMRLSZ örökös tiszteletbeli elnökének a szavaival zárjuk a nyugati végeken élő magyar reformátusok pásztorációjának kezdeti megszervezéséről szóló előadásunkat:¹⁹ *Meghátrálni csak emberi döntések végrehajtásában lehet.* Tehát az Isten készítette úton az elhívott tisztségviselőknek mindig elől kell járni, amíg arra igény van az idők közepe.

Varga Sándor

A tisztséget viselőknek, de a nyugati magyar presbitériumoknak is a feladatai közé tartozik, hogy egymás között, ugyanakkor az anyaország felé is az újraegyesítést munkálják. Ez régóta esedékes, annál is inkább, mert a NYMRLSZ alakulása, 1957. július 27. óta eltelt hatvan év után olyan a helyzet, hogy a mostani vezetőség immáron felmentését kérheti a jogfolytonosság valós vagy vélt terhe alól, a maradék tagság pedig jó lelkiismerettel térhet vissza a Magyarországi Református Egyház kebelébe. Az elnökség tagjainak ez lenne a legmegfelelőbb pillanat a visszalépésre. A MORE visszanyerte Isten kegyelméből a szabadságát, a cselekvési képességét, és el tudja látni a Nyugaton élő magyar reformátusok megfelelő pásztorolását.

Immigrants to Canada in the Twentieth Century; Hungarian Religious Life in Latin America; Australia and South Africa; The Churches of the Hungarians at the Turn of the TwentyFirst Century; Conclusions; Notes; Bibliography; Index.

¹⁸ Varga Sándor 1924. március 15-én született Alberti községben. Tamásfalváról származó székely családból származik. 1942–1947 között a Budapesti Teológiai Akadémia hallgatója volt, 1947–1951 között ösztöndíjas Utrechtben, azután angliai lelkész. Londonban hunyt el 2010. december 25-én. (Felesége az 1936 november 1-én született Kostenbader Margot Rosemarie, akivel 1970-ben kötöttek házasságot, jelenleg Németországban él.)

¹⁹ Elhangzott a Joób Olivér bázeli beiktatóján. Lásd Gál Mária: Interjú Joób Olivérrel: Beletanultunk a kisebbségi létbe. In: *Egyház és Világ*, 1994: 5 (9–10 sz., szept.–okt.) 34–35. old.